

«Душу

пензлем малював»

(Василь Андрійович Тропінін, 1780-1857)

Василь Андрійович Тропінін – яскравий представник золотого століття у світовій культурі, він став його невід'ємною частиною ще за життя, отримавши звання найкращого портретиста Москви. Життєвий шлях цього видатного художника є прикладом того, як бідна, але талановита людина завдяки власній цілеспрямованості та прагненню до здійснення мрій попри все, зуміла досягти надзвичайних висот, отримати свободу та залишити для багатьох наступних поколінь прекрасні зразки своєї творчості, шедеври світового масштабу – невмирущі картини.

Василь Андрійович Тропінін народився 30 (19) березня 1776 року в с. Карпово Новгородської губернії.

Сім'я Тропініна належала молодшому нащадкові Мініхів – графу Антону Сергійовичу, Катерининському вельможі. Становище сім'ї в цей час було привілейоване. Батько майбутнього художника служив управителем, був відзначений особливою милістю і отримав особисту свободу. «Милість» на дітей не поширювалася – вони залишалися власністю пана. У 10 років Тропінін був відданий в новгородську школу для навчання грамоті, після виходу зі школи Тропінін був узятий в панський будинок «на побігеньки».

Від природи добродушний і лагідний, козачок важко переживав перші роки служби в панському будинку – прислуга намагалася зігнати на ньому образи на батька-управителя. У цей час потреба малювати вже цілком опанувала Тропініним. Він жадібно тягнувся до всього мало-мальськи художнього. Життя Тропініна в будинку Мініха тривала недовго. Для нього це був важкий період і він не любив про нього згадувати. В кінці 1780-х або на початку 1790-х молодша з графинь, Наталія Антонівна, вийшла заміж за генерала Іраклія Івановича Моркова. І до нього, як придане, перейшла сім'я Тропініна.

Портрет Іраклія Івановича Моркова

Ім'я графа Моркова відзначено було при взятті Очакова в 1787 році і під час штурму Ізмаїла в 1790г. Тоді, після успіху польської компанії він отримав алмазну шпагу і величезний маєток близько Могилева-Подільського. Ці місця згодом стали для Тропініна другою батьківщиною. У цей час Морков виходить у відставку і переїжджає до Москви. Таким чином майбутній художник потрапляє в Москву в середині 90-х років 18 століття.

За часів Тропініна шанс відкупитися або отримати свободу з рук пана був нереальним.

Єдиною можливістю вирватися на волю була зразкова довголітня служба. Для Тропініна години, вільні від роботи, були дорогоцінним часом, коли можна було займатися малюванням. Граф Морков терпляче, по-своєму, відносився до пристрасті юнака, він визначив його вчитися «мистецтву», але ... кондитерському.

І ось в якості учня кондитера Тропінін потрапляє в Петербург в будинок графа Завадовського. Граф – екатерининський фаворит, відомий державний діяч, з 1794 року почесний любитель Імператорської Академії мистецтв – ні чужий мистецтву. В його будинку Тропінін вперше близько стикнувся з мистецтвом.

Успішні заняття малюванням в Академії послужили підставою для нового прохання про визначення Тропініна вчитися живопису, яка увінчалася успіхом. За Тропініна клопотав перед Іраклієм Івановичем Морковим його двоюрідний брат Аркадій Іванович Морков.

В історії Академії було вже досить прикладів, коли успіхи в мистецтві допомогли кріпакам домогтися вольності і перейти в розряд «казенних вихованців». Тому для Тропініна перебування в Академії було не тільки можливістю займатися улюбленою справою, у нього з'явилася надія на звільнення.

Щорічно Академія відкривалася в липні для публіки, і тоді в галереї містилися твори професорів, академіків і учнів. До виставок приурочувалась видача медалей за кращі навчальні роботи. Учням також присуджувалися медалі, проте

кріпакам на руки вони не видавалися. Медаль міг отримати лише власник кріпака.

Час, проведений Тропініним в Академії мистецтв, був його «золотим віком». На посаді віце-президента змінювали один одного В. І. Баженов, П. П. Чекалевській, граф Строганов – щирий і великодушний покровитель російських художників. В Академію проникали нові віяння, пов'язані з діяльністю Вільного товариства любителів словесності, наук і мистецтв.

Тропінін був визначений в Академію «стороннім» учнем до Щукіна – третьому чудовому портретистові того часу. Скоро він став отримувати перші «номера» і медалі за малюнки і копії з оригіналів хоча нескінченно далеко йому було до свого однолітка – чудового художника Кіпренського, який виховувався в Академії з п'ятирічного віку.

У 1804 році на академічній виставці з'явилася картина Тропініна «Мальчик, тоскующий об умершей птичке». Виставку відвідала імператриця, і доброзичливий граф Строганов уже бачив можливість клопотати про звільнення талановитого кріпака. Однак мріям про свободу не судилося здійснитися. У вересні 1804 року Тропінін отримав від Моркова припис негайно їхати до Поділля, де знаходилися нові землі братів Моркових. Землі, подаровані Катериною II братам Морковим, перебували в мальовничому місці Поділля, в околицях міста Могилів-Подільського, одного з найсонячніших міст нашої країни. Клімат його близький до клімату південноіталійських міст.

Поділля ще була зовсім польською стороною, коли граф Іраклій Іванович переїхав до маєтку, подароване йому покійною імператрицею Катериною II.

Адже якийсь десяток років тому Поділля становило частину Польщі і тільки з 1793 року, після так званого другого розділу, ця багата і родюча провінція відійшла до Росії. Жива була ще в пам'яті шляхетства недавня його вільність, і занадто важко було

миритися з ненависної владою. Дехто з панів втік за кордон, залишивши напризволяще родові свої маєтки. Інші відкрито висловлювали невдоволення новими порядками.

Іраклій Іванович, як і інші російські поміщики, зустрів дуже стриманий прийом з боку вищого польського суспільства. Населення підвладних сіл було так само чуже графу. Він насилу розумів говір своїх холопів, дивувався незнайомим звичаям, насупивши брови, слухав розповіді про гайдамацькі повстання, про колишню козацьку вольницю. На перших порах довелося графу з сім'єю оселитися в гаю Шалфіївке, в тісному, непристосованому будинку. Треба було думати про влаштування садиби в селі Кукавці, яку граф намітив своєю резиденцією.

Як і всі художники того часу, Тропінін мріяв про Італію, де можна було б цілком присвятити себе мистецтву. Замість цього Тропінін їхав до Поділля, це означало повернення в рабський стан, бути лакеєм і час від часу, братися за пензель, щоб розписувати карети, фарбувати колодязь, писати портрети господарів.

Повернений в будинок графа Тропінін зайняв місце між кухарем-кондитером і особистим лакеєм Моркова. Одна обставина змінило життя і становище кріпосного художника. За наказом свого пана Тропінін змушений стати архітектором і будувати церкву в селі Кукавці.

З ранку до ночі зайнятий Василь Андрійович. Він керує будівництвом церкви в Кукавці, пише образи і хоругви, вчить малювання графських дітей, фарбує карети, а в обід стає старшим лакеєм.

Тропініну подобався і співучий говір тутешніх жителів, і барвистий убір жінок, і буйна, яскрава природа. Його приятель по Академії Олександр Варнек не раз йому говорив: «Вище натури я нічого не знаю». І «натура» тепер замінила художнику і Академію, і Ермітаж, і професора Щукіна. «Поділля стало моєю Італією», вважає

Тропінін.

Довга висока кам'яна будівля з одним куполом посередині, з колонами з боків – Кукавська церква – нагадує італійський храм.

У бібліотеці, що залишилася від колишніх власників, Василь Андрійович знайшов колекцію старих планів і

Церква в с. Кукавка, збудована за проектом і під наглядом В. Тропініна

знімків споруд давнини, цілі ночі він просиджує за роботою, вивчаючи нове для нього мистецтво – архітектуру. Селяни дивувалися, до чого святі на іконах схожі з «панськими дітьми», і граф із задоволенням розглядав портрети своїх дочок, увічнені на образах Кукавської церкви.

Про талант Тропініна заговорили сусіди. Великі гроші пропонували Моркову за його кріпосного художника. Але граф ні за що не хотів продавати Тропініна. «Василь Андрійович нікому не дістанеться», – була його звичайна відповідь. Тропініна запрошували нарозхват. Кожному хотілося помилуватися собою на полотні і залишити нащадкам своє зображення. Граф не перешкоджав художнику приймати замовлення. Йому лестило свідомість, що пани запобігають тепер перед ним. Найцікавіше з ранніх українських творів Тропініна – це голова дівчини-подолянки. Портрет написаний з натури. Абсолютно реально і детально передана національна одяг дівчини.

Девушка с Подолья

Образ подолянки пройде потім через усю творчість художника. Здається, що в ній втілювалося все краще, що знайшов Тропінін на Україні.

Життя в українському селі, сама Україна з її м'якою живописною природою, з її самобутніми, щедро наділеними поетичним даром людьми, її чарівними традиціями та звичаями багато дали Тропініну. Пізніше, на схилі літ, він не раз казав, що малярству по-справжньому навчився в Малоросії «Я там без відпочинку писав з натури, писав зі всього і зі всіх. У ці мої роботи, здається, краще зі всіх, до цього часу мною написаних,» – згадував художник.

Тропінін не був пейзажистом. Пейзаж в його творчості служив своєрідним фоном, на якому розгорталось народне життя. Із завершених живописних жанрових полотен українського періоду збереглися лиш «Весілля в Кукавці» та поодинокі пейзажі.

Успішне завершення в 1806 році будівництва Кукавської церкви створило популярність Тропініна серед місцевих жителів. У наступному році ним було написано іконостас для церкви. Відразу ж, слідом за освяченням Кукавської церкви, в ній вінчався сам художник з місцевою дівчиною Ганною Іванівною Катинюю. Весілля як би поріднило Тропініна з Кукавкою. Довгі роки пам'ятали художника жителі села, зближуючи його образ з пам'яттю про свого легендарного героя Кармелюка. Трагічна історія «українського Робіна Гуда».

Під час перебування Тропініна на Поділлі, здійснилось його знайомство з відомим Устимом Кармелюком.

Постать Устима Кармелюка загадкова й легендарна. Для одних він був втіленням непокори, мужності й героїзму, для інших – бунту, кривавого, нещадного та безглузлого. Народився Устим в березні 1787 р. в с. Головчинці Літинського повіту Подільської губернії в сім'ї кріпаків поміщика Пигловського. 1806 р. одружився з дівчиною-кріпачкою Марією Щербою. Пан віддав його в солдати. 1812 року новобранець потрапив до уланського полку в Кам'янці-Подільському. Втік з товаришем і на початку 1813 р. повернувся до рідних місць.

Відтоді на Поділлі почав діяти селянський партизанський загін на чолі з Кармелюком. Нападав на садиби польських поміщиків, забирав у них гроші та майно, все здобуте роздавав убогим та знедоленим. Серед повстанців мав надзвичайно високий авторитет і користувався великою повагою. Селяни переховували його від переслідувачів. Селяни цінували його щедрість і душевну чуйність, відвагу й відданість, боротьбу за справедливість і краще майбутнє. Поміщики й урядовці його ненавиділи, але разом з тим визнавали його освіченість, знання кількох мов (української, російської, польської, єврейської).

Навесні 1814 року Кармелюка впіймали. Військовий трибунал в Кам'янці-Подільському засудив його до 500 ударів шпiцпругами й відправили до війська. Однак в серпні 1814 р. бунтівникові вдалося утекти. Невдовзі напади на поміщиків відновилися. Кармелюку щастило протягом кількох років. У січні 1817 р. його знову схопили. Суд виніс вирок – смертна кара. Невдовзі її було замінено на таврування обличчя і заселення до Сибіру на каторжні роботи. Проте і цього разу одчайдухові вдалось втекти.

Навесні 1819 р. повернувся він на Поділля, де знову організовує селянський загін. Поміщики марно влаштовували облави, але тривалий час не могли натрапити на слід Кармелюка. Лише в березні 1822 року загін Кармелюка було розгромлено. Самого Кармелюка окаяданено й запроторено до в'язниці. Засуджений на довічну каторгу до Сибіру, він знову втікає. Але цього разу невдало – зловили його і прикували до стіни в Кам'янець-Подільській фортеці. Справою селянського ватажка займається особисто намісник у Царстві Польському і на Правобережжі України великий князь Костянтин Павлович. Засланий до Сибіру Кармелюк мріє про повернення на батьківщину. В березні 1825 року він тікає з каторги.

Народ так охарактеризував свого героя:

*“Не вмирає він від кулі,
В мороз не холоне,
Не згорає на вогні він,
І в воді не тоне.”*

Новий арешт у червні 1827 р. і сибірське заслання припинили виступи його загону лише на три роки. І знову він здійснив майже неймовірне – втретє утік з каторги.

У квітні 1832 року повстанський рух набуває широкого розмаху й охоплює навіть деякі повіти Волинської та Київської губернії. У листопаді 1833 року для боротьби з повстанцями створено так звану Галузинецьку комісію, очолювану чиновником з особливих доручень Візерським. Лише два роки потому їй вдалось натрапити на слід Кармелюка – через зраду Оляни Працкової. Саме в її домі, у с. Кориченцях Шляхових у ніч з 9 на 10 жовтня 1835 року його підступно вбив із засідки шляхтич Рудковський.

В офіційній реляції Летичівського повітового суду від 16 жовтня 1835 р. занесено: “Таким чином скінчив життя своє славний злочинствами Кармелюк..., непокоїв багато років тутешню округу, мав надзвичайні й навіть неймовірні зв'язки, зробився носієм усього зла й ввергнув багатьох простолюдинів у пагубу...”

"Українець (Устим Кармелюк)"

В 1820 р. був написаний портрет, який художник назвав “Українець”. Пізніше він отримав назву “Портрет Устима Кармелюка”.

Як міг Тропінін познайомитися з Кармелюком? Коли писав його портрет? За спогадами старожилів села Кукавки, заснованих на народних переказах, Тропінін познайомився з Устимом Кармелюком через Прокопія Данилевського, кріпосного-лікаря графа Моркова. Данилевський надавав медичну допомогу хворим і пораненим сподвижникам Кармелюка.

Вдивімося в портрет «Українця». Перед нами українець середніх років. Широкий лоб його зворушений зморшками, зморшки біля очей. Вперто і рішуче він дивиться з-під насплених брів, рот його здається відкритим під пухнастими світлими вусами. Художник виразно прагнув передати в ньому риси мужньої і благородної людини.

«Українець з палицею» був повторений в трьох варіантах. Два з них підписані самим художником монограмою «ВТ». На великому за величиною портреті є рік – «1820». Саме портрет, датований 1820 р. з підписом художника, написаний з натури.

Хто ще з російських художників був здатний побачити героя, прекрасного і зовні, і внутрішнім своїм душевним поривом? Після закінчення будівництва церкви художник знову потрапляє в положення наближеного до пана, його особистого слуги.

"Семейный портрет Морковых"

образ молоді жінки – брюнетки в білій атласній сукні з током зі страусового пір'я. Цей портрет доньки Боцігеті, близький до образу «Дівчини-подолянки». У тому, що портрет став згодом основним жанром у творчості Тропініна, не останню роль зіграла місцева традиція. У будинках козацьких воєначальників портрети господарів, їх дітей були обов'язкові. Нащадки зберігали портрети предків, приєднуючи до них свої. Слава про

Пан Тропініна, граф Іраклій Іванович Морков був відомою фігурою. Згадки про нього розкидані в багатьох мемуарах сучасників. У графа було семеро дітей. Дружина його померла на початку 1800-х років. Осиротілих дітей виховувала гувернантка англійка Боцігеті. Портрет матері і дочки Боцігеті був серед перших робіт, написаних кріпаком художником в будинку Моркова. Натхненно створений

"Автопортрет"

кріпосного художника рознеслася околицями, а художник не знав відбою від замовників. Далекий від мистецтва Морков в творчість Тропініна не вникав, але не перешкоджав йому у виконанні замовлень – слава кріпосного подобалася його самолюбству.

Збережені від того часу мініатюри дозволяють

Портрет жєны художника

познайомитися з Василем Андрійовичем і його молодою дружиною. У всьому вигляді молодого художника відчувається стримувана енергія і добра сила. Боязкість і

невпевненість вираження видають його соціальне становище, проте в ньому немає пригніченості і приниження.

У 1807 р Тропінін в складі графських домочадців їде в Москву. У цей час художник писав портрети отаманів козацьких військ – недавніх учасників російсько-турецької війни – Платова, Гловайського, Грекова.

"Мальчик с жадлейкой"

У 1810-1811 рр. Тропінін написав картини «Хлопчик з топирцем» і «Хлопчик з сопілкою». Порівнюючи їх з сімейною групою Моркових, можна зрозуміти, що це портрети старших синів Моркова – Іраклія і Миколи.

"Мальчик с топориком"

Василь Андрійович був в числі перших

жителів, які попали в Москву після пожежі 1812 року. Клопоти з відновлення панського будинку, турбота про дворових поглинали весь час Тропініна.

Великий картиною, присвяченою поверненню графа Моркова з синами в лоно рідної сім'ї, починається новий етап творчості художника. Особливо багато було замовлень на групові сімейні портрети. Безліч малюнків та ескізів, датуються 1810-ми роками, свідчить про незвичайну творчу активність Тропініна в цей час. Поява в 1819 р. на сторінках журналу «Отечественные записки» хвалебної статті про Тропініна стурбувала Моркова. У ту пору були на виданні старші доньки. Наталя і Варвара сперечалися між собою, кому з них в придане дістанеться Тропінін. Однак Іраклій Іванович на прохання дочок відповів, що поки він живий, Тропінін не дістанеться нікому. Граф їде з Москви в далеке Поділля і везе з собою кріпосного художника.

Колорит полотен Тропініна 1810-х років будується на поєднанні світлих і яскравих фарб дивно красивого тону. Вони горять і переливаються, як коштовність, нагадуючи картини венеціанців.

"Портрет сына"

«Голова хлопчика», або як називають це полотно «Портрет сина», – один із шедеврів російського живопису першої половини XIX століття, написаний Тропініним в кукавський період життя. Поетичний, зігрітий внутрішнім теплом щирої любові до сина. В ньому втілена надія кріпосного художника, що сину випаде інша доля, і він буде вільний.

Тропінін створив галерею портретів відомих історичних особистостей. Серед них портрет Платона Петровича Бекетова – видавця, Івана Івановича Дмитрієва, поета, автора сентиментальних віршів, реформатора російської мови, портрет Карамзіна –

історика.

У 1821 р. в обозі разом з графським добром їхали в Москву вісімнадцять видів Кукавки, виконаних гуашшю. Погано упаковані листи в дорозі відсиріли і пізніше були переписані художником олійними фарбами. Ряд картин збереглося. Серед них «Весілля в Кукавці».

Ясне високе небо, світлий, радісний настрій розлито в природі. Натовп складається з окремих людей, зайнятих кожен своєю справою. Легкий гумор, котрим відмічені фігури, не заважає милуватися красою народних типів. Він лише підкреслює теплу доброзичливість, любов до українського народу, з яким поріднився художник. Реальне сільське свято може бути спогадом про власне весілля, відображене в картині.

Повернення до Москви, зустріч з товаришами по мистецтву були для Тропініна радісною подією. Художник, протягом трьох років залишений сам на сам, невпинно займався живописом і був радий продемонструвати свої успіхи друзям. Нові роботи і привезені українські етюди знайшли гарячі відгуки у московських друзів. Колишні цінителі таланту Тропініна і нові шанувальники голосно і наполегливо вимагають його звільнення. Доля кріпосного художника стала предметом розмов в Англійському клубі.

"Свадьба в Кукавке"

М. А. Дмитрієв, який виграв в карти у Моркова велику суму грошей, публічно пропонував йому пробачити борг, якщо він звільнить Тропініна.

Іншим разом один з членів клубу докоряв графові за довгі обіцянки відпустити художника на волю, в серцях сказавши, що Морков всуне Тропініну до рота пиріг, коли у того вже зубів не буде.

Довше залишати при собі його Морков просто не міг. Граф відчував, як ростуть навколо нього невдоволення, і зважився, нарешті, відпустити художника на волю.

Звільнення відомого всій Москві кріпосного граф вирішив обставити урочисто і приурочив його до великоднього свята. Христосуючись з художником, він замість червоного яєчка вручив йому вільну.

Однак ... одному, сім'я Тропініна, син Арсеній залишився кріпосним.

Граф і надалі хотів зберегти своє значення в житті Тропініна; він пропонував йому протекцію для визначення на казенну службу, залишаючи жити в своєму будинку, де у Василя Андрійовича була майстерня, але художник відмовився.

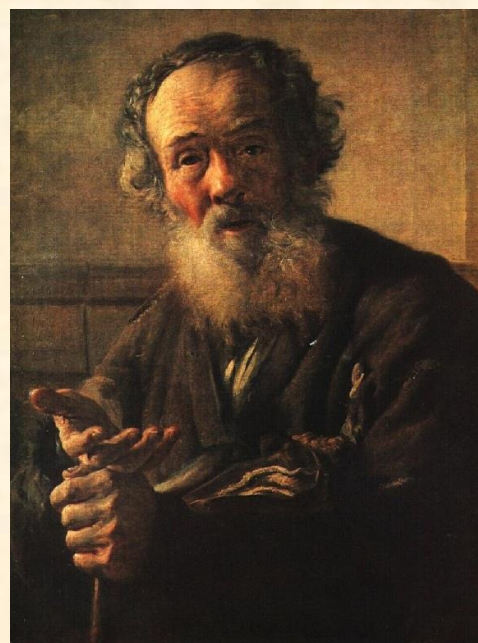
Тропінін звертається до своїх друзів по Академії, Варнека і Щукіна, з проханням сприяти в отриманні звання художника.

"Кружевница"

За свої картини «Мереживниця», «Портрет художника Скотникова», «Старий жебрак» 20 вересня 1823 р. Василь Андрійович був обраний «призначеним академіком».

Згідно правил Академії, Тропінін був викликаний до Петербурга для написання

"Старик нищий"

портретів на аркуші. Тропінін пише портрет медальєра Леберехта. І тоді за цю роботу «без балотування», тобто одностайно, Тропінін був визнаний академіком. Заздрість, інтриги з боку петербурзьких портретистів, боязнь конкуренції з Тропініним і не зрозумілих мистецтво художника, змушують Василя Андрійовича виїхати до Москви.

Морков знову пропонує йому допомогу, виклопотати місце вчителя в кремлівській школі. Тропінін категоричний: «Я не хочу тепер спокійного життя, ваша світлість, і ніякі офіційні обов'язки на себе не візьму».

Всі наступні роки Василь Андрійович жив в Москві на кошти, зароблені пензлем.

Не офіційний Петербург, а Москва, з її народним життям і побутом, стала справжньою батьківщиною мистецтва Тропініна.

Багато що фіксує пильне і уважне око художника, але в картину увійде не всяке. Лише те, що варте уваги, що послужить корисним і добрим прикладом.

"Золотошвейка"

Старанна, гожа золотошвейка, відвела очі від п'яльців, щоб з посмішкою поглянути на глядача.

Хлопчик з кліткою готується випустити на свободу свою пернату полонянку.

Інший хлопчик з книгою в руках, з спрямованими уздовж очима, весь як би у владі прочитаного.

Схилена чоловіча голова візника, якому стало сумно в хвилину відпочинку, після далекої дороги, під звуки серцевого мотиву.

На одному з кращих портретів того періоду Тропінін зобразив музиканта-гітариста. Повне почуття

його натхненне, прекрасне обличчя. Красива рука перебирає струни гітари. На картині зображений професійний музикант, історик російської оперної музики Володимир Іванович Морков. Він починав свою музичну діяльність грою на гітарі, і в 1820-і роки був любителем публіки. Полотно, здається, наповнюється музикою, враження таке, ніби «звучать» самі фарби, складаючи мелодійну гармонію.

Пізніше Тропініним було написано ще три портрета гітаристів. Велика популярність цих тропінінських гітаристів пояснювалася тим, що в них виражалася загальне захоплення того часу.

"Гитарист"

На початку 1820-х років камерна музика, вокальний спів під гітару були дуже поширені. Мелодії романсів говорили про прості людські почуття і зверталися до почуттів слухачів.

"Портрет Карамзина"

Незважаючи на великі заслуги Тропініна в розвитку російського жанрового живопису, все ж головне місце в його творчості завжди займав портрет.

У величезній галереї тропінінських портретів, з яких сьогодні ми знаємо лише п'яту частину, перед нами проходять перші сановники держави, вельможі, московські багатії, аристократія, воїни, купці, артисти, художники, кріпаки.

За чверть століття, прожиті Тропініним в Москві в будинку на Лівинці, тут побувало

безліч людей. Багатьох з них він зобразив на портретах.

Різні за віком і положенням, за характером і темпераментом, люди на портретах, створених Тропініним, мають щось спільне. Тропінін зобразив російське суспільство першої половини XIX століття.

Особливою заслугою Тропініна-портретиста стало створення типу «домашнього» портрета, або як його назвали, «халатного», де людина як би наодинці з собою розкривається повно і невимушено.

Тип «домашнього», невимушеного зображення полюбився москвичам, і вони просили написати їх просто, в халаті. Саме таке завдання було поставлене перед Тропініним С. А. Соболевським – замовником знаменитого портрета А. С. Пушкіна. Для першого знайомства з Пушкіним Тропінін прийшов в будинок Соболевського на Собачому майданчику, де тоді жив поет.

Спиною до заходячих, невисокий кучерявий чоловік в темно-коричневому халаті, порався над чимось в кутку. Зачувши кроки Соболевського, він швидко повернувся, і Тропінін побачив, що Пушкін тримав на руках, як дитину, маленьке цуценя.

Соболевський познайомив художника з Пушкіним. Тропінін не відриваючись, дивився в рухливе, таке незвичайне обличчя поета, запам'ятовуючи подумки і його дивно

Портрет А. Н. Кожиной

мінливі очі, і відкриту шию, і тонку руку з довгими відточеними нігтями і символічним перснем на пальці.

Немов з розкритого бутона гордовито зметнулася голова поета, підтримувана м'яко-пружними крилами розкритого коміра. Фігура сповнена величі та нагадує державних діячів катерининської пори.

Величезна заслуга Тропініна і його майстерності полягає в тому, що він не опустив величі і в той же час показав народність поета, зберіг живе відчуття природи. «Подібність портрета з оригіналом разюча», – писав сучасник поета Польовий.

У портреті все до дрібниць продумано, і в той же час нічого нарочитісного.

Навіть персні, які прикрашали пальці поета, виділені настільки, наскільки надавав їм значення в житті сам Пушкін.

"Портрет А. С. Пушкина"

Портрет А. С. Пушкина, виконаний в 1827 р., незабаром був підмінений і пропав до 1856 року, коли його купив відомий московський збирач і шанувальник мистецтва Тропініна Михайло Андрійович Оболенський.

Портрет був оглянутий Тропініним. Однак, розуміючи всю відповідальність перед майбутнім, Василь Андрійович підновлювати портрет відмовився. І тільки дбайливо вимив полотно і покрити своїм лаком. Тропінін сказав за словами мемуариста: *«Хіба посмію я старіючим своїм пензлем зачепити те, що було*

списано з живого Олександра Сергійовича! Хіба можна по пам'яті відновити хоча б одну риску в особі незабутнього поета! Я не можу без хвилювання дивитися на цей портрет, він нагадує мені ті години, які я сам на сам проводив з нашим великим поетом! І цей портрет нагадує мені мої молоді часи».

Є багато портретів Пушкіна – але подібного немає. Так свідчили сучасники.

У грудні 1835 в Москву, проїздом з-за кордону в Петербург, приїхав Карл Павлович Брюллов.

Різні у всьому – один улюбленець щастя, тільки що починає жити, інший знайомий зі всіма тяготами життя, що наближається до заходу своїх днів – обидва художники зблизилися відразу і гаряче полюбили один одного. Під час частих зустрічей Тропініна і Брюллова, в присутності друзів і художників, вони займалися малюванням. Слухали музику, обидва були великими її любителями. Можливо, в один з таких вечорів був виконаний малюнок прекрасної, задумливо похиленої, голови Брюллова.

"Портрет Карла Брюллова"

Тропінін зобразив Карла Брюллова з рейсфедером в одній і палицею в іншій руці на тлі димлячого Везувію. «Адже він і сам досконалий Везувій», – говорив Тропінін. Брюллов відгукувався про старіючого друга: *«Де ще, окрім Москви, знайду таких друзів, знайду таку людину, такого художника, як ви! Всім життям своїм ви довели, яке дороге вам мистецтво. У нещасті ви були тверді, завжди чисті совістю перед собою, перед людьми, і перед мистецтвом».*

Знаменитий творець «Останнього дня Помпеї» сам був в захваті від Василя Андрійовича.

«Цілую вашу душу, яка по чистоті своїй здатна все зрозуміти повністю ... хто, крім вас, зрозуміє мене ...» – писав Карл Павлович Тропініну. Він віддавав належне Тропініну, говорив, що «якби він був за кордоном, то був би першим портретистом». І навідріз відмовлявся писати портрети, кажучи, що тут є свій чудовий портретист. Автопортрет Брюллова ще більше зміцнив положення Тропініна серед московських художників і замовників.

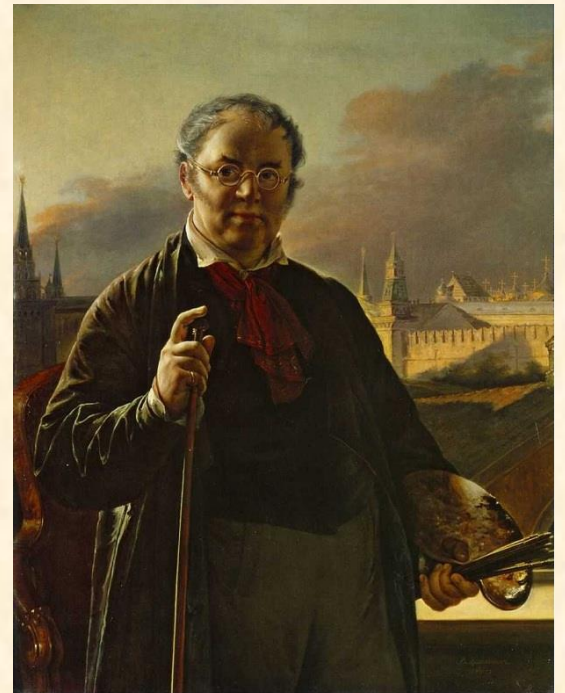
У 40-і роки XIX ст. Тропінін активно брав участь у громадському житті міста. У 1843 р. він став почесним членом Московського художнього товариства, за сприяння якого в місті було створено Рисувальний клас. У цій новій художній школі могли навчатися за державний кошт здібні хлопчики з будь-яких верств суспільства. Пізніше, завдяки цьому закладу, світ отримав ще одного вихідця з бідної родини, у майбутньому відомого художника, В. Перова. На ці роки припав пік популярності та водночас

надзвичайної наполегливої праці митця. Він написав величезну кількість портретів, серед яких: портрет Ю. Ф. Самаріна «Розбійник» та багато інших.

Декілька разів В. Тропінін виконував автопортрети, найпомітніші з яких створив на піку популярності наприкінці 40-х років – «Автопортрет на фоні вікна з видом на Кремль».

У 1830-1840-і роки він стає як би офіційним портретистом Москви. Вся Росія його часу постає перед очима глядачів.

Портрети, написані Василем Андрійовичем в останні роки життя, вельми різноманітні за своїм характером і різні за гідністю. Його починає займати

«Автопортрет на фоні окна, с видом на Кремль»

тема старості.

У 1840 році він пише картину «Стара, що стриже нігті» – одна з кращих творінь цього періоду. Створюються жанрові портрети: «Мандрівник», «Відставний», «Солдат», «Слуга з штофом».

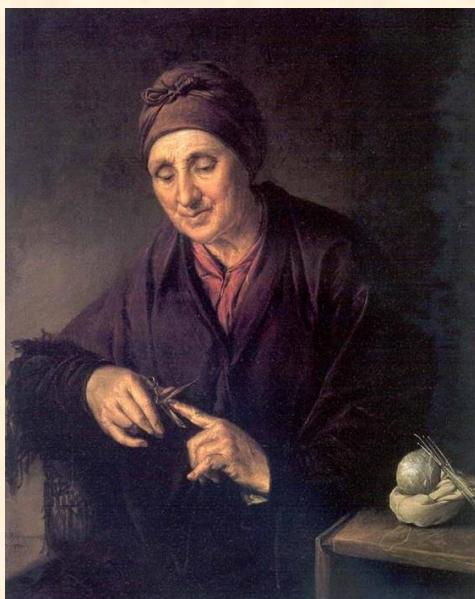
Родина художника більше 30-и років прожила в одній і тій же квартирі, коли ж Ганна Іванівна занедужала, а

"Слуга со штофом"

поряд оселився майстер з виготовлення трун, Тропініни вирішили переїхати. Художник залишив помешкання на Лівівці і купив будиночок в Замоскворіччі. Але до нового помешкання художник перебрався вже тільки з

сином, оскільки в 1855 р. дружина померла, що стало для Василя Андрійовича справжнім ударом; портрети вірної супутниці життя майстер завершував вже по-пам'яті. У власному помешканні син Тропініна намагався створити затишок та комфорт, усі гості родини хвалили дім, але митець так його і не полюбив, постійно згадуючи старе житло, де він був щасливий, знаменитий, де його відвідували видатні художники та діячі мистецтва.

"Старуха, стриговущая ногти"

Постійно згадував він і двері старої квартири, що були своєрідним літописом життя В. Тропініна – на них залишали написи всі, хто приходив, але за якихось причин не заставав хазяїв удома: «Був Віталі», «Був Аляб'єв», «Був Брюллов» та багато інших.

Тропінін помер 15 (3) травня 1857 року, через два дні його ховали на Ваганьковському кладовищі.

Сучасники високо цінували Василя Андрійовича. Про нього говорили «портретист великий», «авторитет всіма улюблений».

Тропінін був плідним художником.

За життя В. Тропінін створив більше семисот робіт, основну частину з яких становили портрети його сучасників. Наприкінці життя в його творах з'явився певний аналітичний погляд на навколишній світ, внаслідок чого художник став одним із засновників самостійного

**Музей В. Тропініна
та московських художників його часу**

напрямку в мистецтві, який згодом отримав назву “критичний реалізм”. Багато зробили для розвитку напрямку й випускники Московського училища живопису В. Перов та М. Нєврев. Отже В. Тропінін, який долучився до створення навчального закладу, зробив величезний вплив на творчість усіх наступних поколінь видатних російських живописців.

Пам'ятник Тропініну в с. Кукавка